

weken was de termijn die in de Kultuurkamer-verordening genoemd was.

De tekst van het 'manifest' (het is juister om het een 'adres aan Seyss-Inquart' te noemen) begon aldus dat 'de ondergetekenden, allen Nederlandse kunstenaars' de definitieve oprichting van de Kultuurkamer als feit memoreerden. 'Zij nemen de vrijheid', zo ging het adres voort,

'hierbij onder uw aandacht te brengen dat de gedachte waarop deze Kultuurkamer is gebaseerd, en de wijze van organisatie in strijd zijn met het wezen van het kunstenaarschap zoals dit door hen wordt beleefd en zoals het in de Nederlandse traditie sinds eeuwen opgevat en geëerbiedigd is.

Toetreding tot de bedoelde instelling waarbij de kunst ondergeschikt wordt gemaakt aan vooropgestelde politieke beginselen, waarbij het kunstleven geregeld wordt door met autoritaire macht beklede leiders en waarvan al of niet toelating niet uitsluitend afhangt van de mate van kunstenaarschap,¹ is niet overeen te brengen met de geestelijke levensvoorwaarden voor de kunst en in strijd met de hoogste plichtsvervulling, de roeping die zij als kunstenaars hebben te vervullen.

Zij . . . verklaren aan deze roeping getrouw te willen blijven.'²

Het was een voorzichtig geformuleerd stuk: een uitdrukkelijke weigering, zich bij de Kultuurkamer aan te melden, stond er niet in. De initiatiefnemers vreesden dat velen dit te riskant zouden achten. Onderling spraken zij af dat zij, mocht dat nodig zijn, voor hun initiatief openlijk zouden uitkomen: werd een van de leden van het comité door de *Sicherheitspolizei* gearresteerd, dan mocht hij de namen der overige leden noemen. Vastgesteld werd ook dat men, om het verwijt van 'illegaal gestook' te kunnen afwijzen, het adres na de aanbieding niet zou gaan verspreiden en, tenslotte, dat men die aanbieding zou laten voorafgaan aan de 19de februari, de laatste dag waarop toneelspelers zich als lid van de Kultuurkamer konden opgeven.

★

Anders dan de film was het Nederlandse toneel in '40 en in het grootste deel van '41 in hoge mate vrij gebleven van vijandelijke beïnvloeding. Dat was de belangstelling ten goede gekomen. In Den Haag steeg het aantal bezoekers

¹ *Volljuden* konden, gelijk eerder vermeld, niet lid worden van de Kultuurkamer, half- en kwart-Joden en 'Joods-vermaagschappen' (personen die met *Volljuden* gehuwd waren) moesten speciaal verlof krijgen van de secretaris-generaal van volksvoorlichting en kunsten. ² Tekst: Doc II-395, b-13.